

УДК 657.222

А.В. Дмитренко, кандидат економічних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет

імені Юрія Кондратюка

**ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ
ІНВЕСТИЦІЙ У СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗІ СТВОРЕННЯМ
ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ**

Вступ. Однією з найбільш важливих ділянок бухгалтерського обліку на підприємствах є облік фінансових інвестицій. Реформування бухгалтерського обліку в Україні розпочалося ще в 2000 році, коли впроваджувалися національні стандарти бухгалтерського обліку, враховуючи норми міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. В той же час останні мають тенденцію постійно змінюватися, що говорить про невідповідність норм національного та міжнародного обліку. Проблемним питанням на сьогодні є обґрунтування методів обліку фінансових інвестицій у спільну діяльність згідно до норм міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Оцінці фінансових інвестицій приділяло увагу значна кількість фахівців з бухгалтерського обліку. Вагомий внесок з даного питання належить М. Бондару [7], Д. Винокурову [8], С. Голову [9], Н. Гришко [10], Я. Крупці [11], Л. Рогозян [10], О. Небильцова [12], В. Онищенко [13], С. Опанасюк [14], А. Солодченко [15], О. Терещенку [16], О. Шубеляк [17] та багато іншим науковцям. Проте, на сьогодні має вагоме місце обґрунтування методів оцінки фінансових інвестицій, у тому числі методі О.В. Небильцова в оцінки фінансових інвестицій у спільну діяльність зі створенням юридичної особи.

Постановка завдання. Метою написання статті є дослідження міжнародних та вітчизняних нормативних актів, що регламентують методи оцінки фінансових інвестицій та їх обґрунтування.

Основний матеріал і результати. Фінансові інвестиції у спільну діяльність із створенням юридичної особи його учасниками обліковуються за методом участі в капіталі, крім випадків зазначених у пункті 22 П(С)БО 12 [6]. Метод участі в капіталі – метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестиції відображає частку інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування.

Якщо ж підтвердженням участі в капіталі є договір, то підприємство як об'єкт інвестування є спільним. В останньому випадку контрольний або істотний вплив також визначається розміром часток, що становлять вкладення в СП (не менше 51%). Крім методу участі в капіталі, в деяких випадках інвестиції в дочірні, асоційовані і СП повинні оцінюватися за справедливою вартістю або за собівартістю з урахуванням зменшення корисності такої інвестиції (згідно з пунктами 17 та 22 П(С)БО 12) [6].

В Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 28 «Облік інвестицій в асоційовані та спільні підприємства» визначення методу участі в капіталі наступне: метод участі в капіталі – це метод обліку, відповідного якого інвестиція первісно відображається по собівартості, а потім коригується у відповідності із змінами частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування після придбання. Звіт про прибутки і збитки відображає частку інвестора в результатах діяльності об'єкта інвестування [3].

Рівень впливу інвестора на об'єкт інвестування може характеризуватися кількісними та якісними критеріями. Багато науковців такий рівень визначають величиною менше 50%, не обґрунтовуючи його. Отже, з наукової та методичної літератури відомо, що інвестор не має суттєвого впливу або контролю, якщо він володіє менше 20% голосів у

раді директорів або контрольного пакета, і відповідно, свідченням суттєвого впливу буде наявність у інвестора до 50% голосів у контрольному пакеті, а це вже дозволяє застосовувати метод участі в капіталі. Інвестор також буде контролювати СП, якщо він володіє більше ніж 50% голосів у раді директорів або аналогічному керівному органі. Поряд з кількісною ознакою П(С)БО 12 визначає сукупність якісних ознаки, які можуть свідчити про суттєвий вплив інвестора, але лише для контрольного учасника СП. Проте їх застосування іншими інвесторами також є можливим [6].

О.І. Шубеляк у своїх дослідженнях визначає, що прямі інвестиції супроводжуються контролем за діяльністю компанії навіть у випадку придбання незначної частки її акцій (10-25%). І навпаки, якщо частка інвестора перевищує 10%, але він не має реального контролю над об'єктом, то відповідну інвестицію не визначають прямою. В Україні контрольний пакет акцій становить 51%, що передбачає право власності на дохід з капіталу та інтенсивний обмін кваліфікованими спеціалістами і новими технологіями між країнами [17, с. 162-168].

В цілому основні ознаки суттєвого рівня впливу на об'єкт інвестування О.В. Небильцова згруповує наступним чином: частка інвестора 20-50% пакета акцій (голосів); представництво у раді директорів; участь у прийнятті рішень; взаємообмін управлінським персоналом; забезпечення необхідною технічною інформацією. Якісними ознаками суттєвого впливу визначено як: участь у визначенні стратегії діяльності підприємства; взаємообмін керівним персоналом; забезпечення істотною технічною інформацією [12, с. 105-111].

Згідно з визначенням у змісті П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» щодо суттєвого впливу це Положення буде охоплювати лише діяльність СП, де інвестор володіє до 50% голосів у раді директорів [6]. Отже, вітчизняна нормативна база розмежовує асоційоване, дочірнє та спільне підприємство

за критеріями ступеня впливу контролюючого учасника (інвестора) на об'єкт інвестування. Поняття суттєвого впливу конкретизується у 5 основних «свідченнях»: володіння 20% або більше акцій (статутного капіталу) підприємства; представництво в раді директорів або аналогічному керівному органі підприємства; участь у прийнятті рішень; взаємообмін управлінським персоналом; забезпечення підприємства необхідною техніко-економічною інформацією, не уточнюючи які з них є пріоритетними. Професор М.І. Бондар висловлює думку, що усі перераховані ознаки є рівнозначними. Найбільш конкретним критерієм є 20% частка у статутному капіталі підприємства, який застосовують на практиці [7, с. 8-12]. Термін «контроль» не викликає суперечностей у науковців, які беруть за критерій контролю 50% частку у статутному капіталі підприємства. Щодо СД (спільного підприємства) то такий термін недостатньо висвітлений вітчизняним законодавством, у тому числі національними П(С)БО. Поряд з цим МСБО 31 приділяє достатню увагу даному питанню [14, с. 383-389].

Згідно п.п 14.1.159 ПКУ під контролем господарської діяльності платника податку розуміється: володіння безпосередньо або через пов'язаних фізичних та / або юридичних осіб часткою (паєм, пакетом акцій) статутного фонду платника податку в розмірі не менше ніж 20% статутного фонду платника податку; вплив безпосередньо або пов'язаних фізичних та / або юридичних осіб на господарську діяльність суб'єкта господарювання в результаті: надання права, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління платника податку; обіймання посад членів наглядової (спостережної) ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів платника податку особами, які вже обіймають одну чи декілька із зазначених посад в іншому суб'єкті господарювання; обіймання посади керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого

наглядного чи виконавчого органу платника податку особою, яка вже обіймає одну чи декілька із зазначених посад в інших суб'єктах господарювання; надання права на укладення договорів і контрактів, які дають можливість визначити умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або здійснювати делеговані повноваження і функції органу управління платника податку [1].

Поряд з цим, за дослідженнями Н.В. Гришко та Л.Є. Рогозян, контролюючий учасник може мати менше 50% у спільному підприємстві [10, с. 770-778].

За дослідженнями В. Онищенко для обліку інвестицій всі вище перелічені підприємства застосовують метод участі в капіталі [13, с. 33-36]. У разі визнання підприємства спільним метод участі в капіталі застосовують тільки контрольні учасники. Неконтрольні учасники мають обліковувати інвестиції за справедливою вартістю чи за собівартістю. П(С)БО 12 не дає чіткого визначення понять «контрольний учасник» і «неконтрольний учасник», проте, під контрольними учасниками розуміються учасники, які відповідно до угоди про ведення СД здійснюють спільний контроль, а під неконтрольними учасниками – таких учасників, які не здійснюють спільного контролю, тобто не беруть участі в управлінні СП.

За МСБО 31, який втратив чинність, до учасників СП відносились контролюючі учасники та інвесторів. Інвестори не здійснюють спільного контролю, а отже, не беруть участі в управлінні СП, отримуючи тільки дивіденди. Спільним підприємством управляють тільки контролюючі учасники. Про таких контрольних учасників зазначається в п.п. 21-22 П(С)БО 12 [4, 6].

Поряд з цим О.О. Терещенко виокремлює дві категорії учасників спільної діяльності:

- контролюючий учасник — це сторона, котра є учасником спільної діяльності і здійснює спільний контроль та управління цією діяльністю;

- інвестор у спільній діяльності — це сторона, котра є учасником спільного підприємства і не здійснює спільного контролю за цим підприємством [16, с. 121-124].

На аналогічному твердженні наголошує С. Голов, спираючись на пункт 23 П(С)БО 12, вказуючи на те, що спільний контроль означає погоджений контрактом розподіл контролю за господарською діяльністю [6, 9, с. 40-49]. Його дослідження показали, що метод участі в капіталі застосовуються контрольними учасниками, починаючи з останнього дня місяця, в якому вони стали контрольними. Контрольний учасник СП припиняє облік фінансових інвестицій за методом участі в капіталі з останнього дня місяця, в якому він перестає здійснювати спільний контроль за СП або суттєво впливати на його діяльність. А. Солодченко стверджує, що ці суб'єктивні умови дозволяють інвесторам регулювати свої бажання або небажання віднести свій вплив на об'єкт інвестування до розряду суттєвих [15, с. 33-37].

Інвестор припиняє застосовувати метод участі в капіталі, коли він перестає суттєво впливати на асоційовану компанію, але зберігає свою інвестицію. В такому разі інвестиції необхідно відображати у відповідності з вимогами Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [5]. Тобто вартість інвестицій на дату втрати суттєвого впливу визнається її собівартістю, водночас інвестиції і далі відображаються в обліку, але вже як наявні для продажу. Інвестиції цієї категорії підприємства переоцінюють на звітну дату за справедливою вартістю, а результат переоцінки входить до складу власного капіталу інвестора.

Отже, узагальнимо вищедосліджений матеріал стосовно суттєвого впливу учасників СД на СП та методів обліку фінансових інвестицій у СП за допомогою рисунка 3.5.

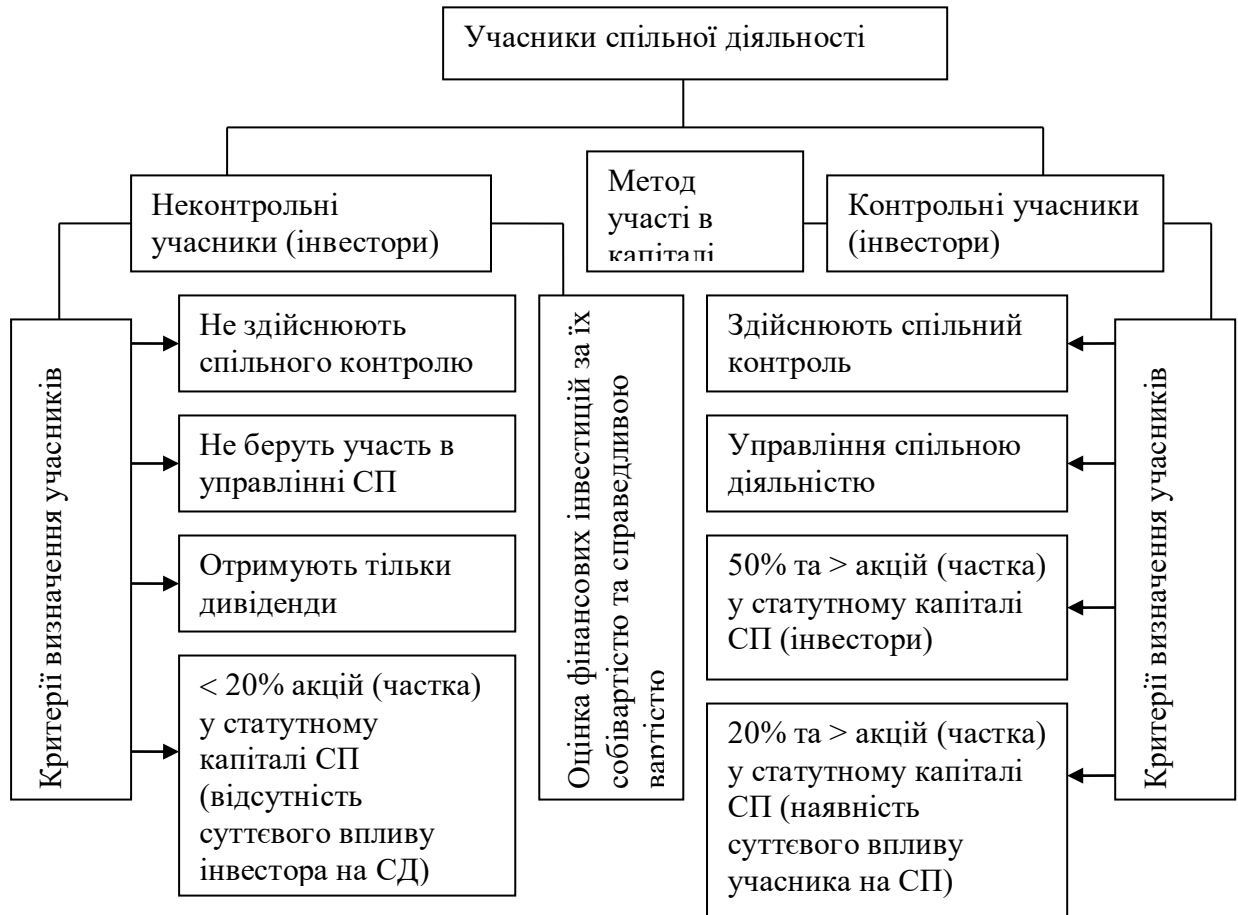

Рис. 3.5. Критерії визначення учасників спільної діяльності та методи обліку фінансових інвестицій у спільні підприємства

Аналіз положень П(С)БО 12 та МСФЗ 11 показав, що фінансові інвестиції в асоційовані і дочірні підприємства та в спільну діяльність зі створенням юридичної особи (спільного підприємства) на дату балансу відображаються за вартістю, що визначена за методом участі в капіталі, крім випадків, наведених у пунктах 17 і 22 П(С)БО 12. Згідно МСБО 31 для визнання своєї частки в спільно контрольованому суб'єкті господарювання контролюючий учасник міг застосовувати метод участі в капіталі як альтернативу пропорційній консолідації.

Вітчизняні нормативні документи з обліку фінансових інвестицій у спільну діяльність передбачають тільки один метод для визначення балансової вартості фінансових інвестицій. А це говорить про недостатність приближення національного обліку фінансових інвестицій до міжнародного. В недіючому МСБО 31 основним методом обліку фінансових інвестицій у спільну діяльність визнавався метод пропорційної консолідації, а метод участі в капіталі не рекомендувався до застосування.

Пунктом 25 МСФЗ 11 визначено, що сторона яка бере участь у спільному підприємстві, але не має спільного контролю над ним, обліковує свою частку участі у цій діяльності відповідно до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» (за справедливою вартістю), окрім випадків, коли вона має суттєвий вплив на спільне підприємство, і в такому випадку вона обліковує свою частку відповідно до МСБО 28 (за методом участі в капіталі). МСФЗ 11 в додатку В наголошує основні моменти стосовно переходу від пропорційної консолідації до методу участі в капіталі [2].

Невиправданою, на думку Я. Крупки, у вітчизняному інвестуванні є відсутність альтернативного підходу, який би додав можливість пов'язаним особам самостійно обирати той чи інший спосіб відображення в обліку фінансових інвестицій. Альтернативним до методу участі в капіталі, на його погляд, може бути метод оцінки здійснених фінансових інвестицій за їх собівартістю. За цим методом провадилася оцінка фінансових інвестицій в Україні до переходу на національні стандарти. Його застосування відповідає міжнародним правилам оцінки і обліку фінансових інвестицій [11, с. 24].

Економіст – аналітик Д. Винокуров вказує на переваги застосування методу участі в капіталі пояснюючи це тим, що використання цього методу спричинене необхідністю достовірної оцінки активів і зобов'язань підприємства у фінансовій звітності. В його основу покладено припущення, що результатами діяльності підприємства безпосередньо

впливають на стан справ його інвестора, навіть якщо у звітному періоді розподіл прибутку не здійснювався і дивіденди не було отримано [8, с. 2-27]. Крім того, можна підтвердити положення МСБО 31 стосовно переваг методу пропорційної консолідації пояснюючи тим, що за даним методом краще відображається сутність та економічний характер частки в спільно контрольованому суб'єкті господарювання.

Так, за дослідженнями В. Онищенко, метод пропорційної консолідації дає змогу показати навіть ті борги, які перебувають поза межами балансового звіту за умови застосування методу участі в капіталі. Особливо це стосується ситуації, коли інвестор є гарантом по боргах спільного підприємства чи взагалі повною мірою несе за ними відповідальність [13, с. 32-35]. Крім того, він зазначає, що всі аргументи проти застосування методу пропорційної консолідації зводяться до недоцільності об'єднання контрольованих статей зі спільно контрольованими статтями, а також до того, що спільно контролюючі учасники мають істотний вплив, а не спільний контроль щодо спільно контрольованого суб'єкта господарювання, а отже, й на його активи. Та робить висновок, що метод пропорційної консолідації забезпечує найбільш достовірне та об'єктивне розкриття інформації у фінансовій звітності, найкраще відображає економічну сутність та юридичну форму внесків простого товариства порівняно з методом участі в капіталі.

Висновки і перспектива подальших досліджень. Метод пропорційної консолідації та метод участі в капіталі, як основний у вітчизняному законодавстві та альтернативний – в МСБО 31, що втратив чинність, застосовується до діяльності спільних підприємств в Україні та спільно контрольованих суб'єктів господарювання в зарубіжній обліковій практиці.

Отже, в період трансформації національного бухгалтерського обліку до обліку за міжнародними стандартами необхідно підійти до

відповідності відображення в обліку балансової вартості фінансових інвестицій.

Тому, до національного П(С)БО 12 необхідно внести зміни стосовно методів обліку фінансових інвестицій у СД (спільні підприємства), поклавши в основу застосування методу пропорційної консолідації, враховуючи наведені вище переваги його застосування. Крім того результати застосування методу пропорційної консолідації задовольняють вимоги пунктів 19 та 20 П(С)БО 12, а це говорить про те, що він може бути застосований в Україні.

На нашу думку, у додатках П(С)БО 12 необхідно навести приклади з методики обліку спільної діяльності та обліку фінансових інвестицій за методом участі в капіталі у спільне підприємство, як альтернативного підходу, який би додав можливість пов'язаним особам самостійно обирати той чи інший спосіб відображення в обліку фінансових інвестицій. Такий підхід забезпечить більш об'єктивний розгляд обліку фінансових інвестицій.

Список використаної літератури:

1. Податковий кодекс України от 02.12.2010р. №2755-VI діє з 01. 01. 2011 р. // www.rada.gov.ua.
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 11 «Спільна діяльність» // www.Minfin.gov.ua.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства» // www.rada.gov.ua.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 31 «Частки у спільних підприємствах»// www.Minfin.gov.ua.
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти - визнання і оцінка» // www.rada.gov.ua.

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» // www.Minfin.gov.ua.

7. Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю: монографія / М.І. Бондар; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». - К.: КНЕУ, 2008. - 256 с.

8. Винокуров Д. Облік інвестицій відповідно до П(С)БО / Д. Винокуров // Податки та бухгалтерський облік. – 2010. - № 42 (297). – С. 2 – 27.

9. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. Практичний посібник / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко.– К.: Лібра, 2011. – 840 с.

10. Гришко Н.В. Вибір методу консолідації фінансових звітів у спільній діяльності / Н.В. Гришко, Л.Є. Рогозян // Економіка: проблеми теорії та практики. – Д., 2004. – Вип. 187, т.3. – С. 770-778.

11. Крупка Я. Облік інвестицій за методом участі в капіталі / Я. Крупка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. - № 9. – С. 22 – 26.

12. Небильцова О.В. Облік фінансових інвестицій за методом участі в капіталі / О.В. Небильцова // Вчені записки. – К., 2003. – Вип. 5. – С. 105-111.

13. Онищенко В. Спільні підприємства при застосуванні методу участі в капіталі / В. Онищенко // Бухгалтерський облік і аудит.– 2006. - № 12. – С.32 – 37.

14. Опанасюк С.Р. Облік фінансових інвестицій за методом участі в капіталі / С.Р. Опанасюк // Збірник наукових праць. – Мелітополь, 2010. - № 3 (11). – С. 383-389.

15. Солодченко А. Некоторые особенности применения метода участия в капитале / А. Солодченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. - № 9. – С.33 – 37.

16. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навчальний посібник / О.О. Терещенко. - К.: КНЕУ, 2003. — 554 с.

17. Шубеляк О.І. Мотиваційний аналіз діяльності іноземних інвесторів / О.І. Шубеляк // Науковий вісник. – Львів, 2010. – Вип. 20.8. – С. 162-168.

УДК 657.222

Дмитренко Алла Василівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. **Обґрунтування методів оцінки фінансових інвестицій у спільну діяльність зі створенням юридичної особи.** Розглядаються проблеми обліку фінансових інвестицій у спільні підприємства. Обґрунтовуються методи оцінки фінансових інвестицій у спільну діяльність зі створенням юридичної особи. Визначаються перспективи застосування методів оцінки фінансових інвестицій у вітчизняному обліку.

Ключові слова: облік, фінансові інвестиції, методи, спільна діяльність, спільні підприємства.

УДК 657.222

Дмитренко Алла Васильевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и аудита. Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка. **Обоснование методов оценки финансовых инвестиций в совместную деятельность с созданием юридического лица.** Рассматриваются проблемы учета финансовых инвестиций в совместные предприятия. Обосновываются методы оценки финансовых инвестиций в совместную деятельность с созданием юридического лица. Определяются перспективы применения методов оценки финансовых инвестиций в отечественном учете.

Ключевые слова: учет, финансовые инвестиции, методы, совместная деятельность, совместные предприятия.

UDC 657.222

Dmytrenko Alla Vasylivna, candidate of economic sciences, associate professor of department of account and audit. The Poltava national technical university is the name of Y. Kondratyuka. **A ground of methods of estimation of financial investments is in joint activity with creation of legal entity.** The problems of account of financial investments are examined in joint ventures. The methods of estimation of financial investments are grounded in joint activity with creation of legal entity. The prospects of application of methods of estimation of financial investments are determined in a home account.

Keywords: account, financial investments, methods, joint activity, joint ventures